

la nostra circular els ha *fet sortir de caixa*», carta d'Amadeu Hurtado a P. Coromines, 18-v-1901.

Des del català el mot fou manllevat pel cast. [S. xv, i només en un parell de textos anteriors, mal publicats] i el port. *caixa*; des de l'oc. passà al fr. *caisse*, nord-it. *casia*, engad. *chascia* (Bertoni, *Rom.* XLVII, 579; Merlo, *RIL* XLVIII, 97). Veg. *DCEC* I, 577-8, sobre el tractament *ps > -ks > -iss* en romànic en mots com *guix*, *eix*, *aixens* ('donzell, absinti'), *Guixols* < *CYPSELÀ*, i sobre els seus antecedents cèltics. Aquesta qüestió està, i ja de molt abans de 1950, més que resolta (l'afegit que ha introduït Moll sobre això en *AlcM*₂ són mots amb ben poc sentit).

DERIV.: *Caixó* [fi S. XIII, *VidesR*, en el sentit de 'sepulcre'],¹ «tenir los *caxons* plens de fina moneda: probatae pecuniae loculos plenos habere», «los *caxonets*» parlant de grossos mobles (abans de *lo lloc de tenir moneda* i després de *archimesa* i *los secrets*), OPou (*TbPu.*, 140, 114); en parlars val. i occidentals reemplaça *calaix* (i en part no serà castellanisme), p. ex. a tots els pobles de Cardós, V. Ferrera i altres del Pall. Sobirà (1932-35) —on *calàs* és només un dipòsit raoner per al gra— *caixó de justa*: els que abans usaven en lloc de cadufs de sènia, a Polinyà de Xúquer, 'gàbia on el colombaire porta un colom quan va per engegar-lo' a la Font d'En Carròs (1962).

Caixot (per a trasportar el guix cuit pels guixaires), a Sarroca de Bellera (*BCEC* XLVII, 18). *Caixer d'una sèquia* 'cada una de les seves parets laterals', especialment usual en el Baix Segre i el País Val., com a Masalcoreig i a Soses (on s'aplica al conjunt dels marges laterals del Segre, 1935, 1964; igualment a Alboraià (*BDLC* XII, 298), Castelló de la P. («la raïllamenta sostén el *kaixér*», «les séquies han de tindre un metre de *caixer*», Castelló de la P., Mislata, Sueca; a l'Albufera planten lliuri als *caixers* de les séquies per enfortir-los (Palmar, 1962); alt-arag. *cajero*, *kašero*, murc. *quijero* (GaSoriano; mentre que antigament a Castelló de la P. deien *quepser de séquia* a. 1568 (Traver, *Ants. Cast. Pna.*, a prop. d'*esbarberar*). *Caixinador* ant. «hom golós comunament és escarnidor, e *caxinador* e burler e vituperador e barallador: car aquests han la lengua tostempis fluxa e calda, e no han en res fre de seny», Eiximenis, *Terç* III, 205.27-30 (cf. it. *cascina* 'masia'? o d'un creuament d'aquest amb *cagionatore*?). *Caixada*. *Caixat*. *Caixeta*; *caixeti*. *Caixista* [1839, Lab.]. *Caixonada*. *Caixut* 'encorbat' només en Joan Esteve, *LiEleg.* on potser resulta d'un creuament de l'oc. ant. *cazut* 'caigut' i *caixa*.

Encaixar [Eiximenis: «Els senyors qui tenen lurs diners *encaixats* per ajustar legudament riqueses»; intr. 'congeniar, simpatitzar', Baró de Maldà, *Coll. B. V.*, 62; «prop d'on *encaxen* Àfrica y Europa, en terra salta / y a emprendre vola en Gades a Gerió vaquer», *Atl.*, 74]; *encaixada* [Lab., 1839; escr. Renaix.]; *encaixador* [id.]; *encaix* [1640, Moradell; 1803, Belv.], 1807 *l'ancaix* Vilallonga de la Salanca, ja en el cadastre d'aquest any, avui *l'ankái* «l'e. de la vanne pour changer la direction de l'eau dans un canal d'arrosage», 1960; 'la cavitat on s'encaixa l'arbre de la

nau', St. Pol, 1930; *encaixament* [Belv.]; *encaixetat* (1489, Vic); *desencaixar*, *desencaix*. *Encaixonar* [1803, Belv.]; *encaixonament*, *encaixonada*.

Duplicat semi-erudit de *caixa* és *capsa* [fi S. XIII, *VidesR*: «anats a la *capsa* en què són pausats los caps dels màrtirs», 1° 162v1, n. 8, trad. Voragine, 475.5; *cabse* en la *Questa* de Reixac, 198.3, trad. el fr. ant. *boiste*; «lurs cambres e altres locs secrets trobaràs plens de fornells, --- de *capses* e d'altres vaxels pe-regrins», 1399, *BMetge* III, *Riq.*, 288.15; escrit *capça* en els *Sermons* de St. Vicenç F., *EntreDL* I, 23, n. 3, també en arag. ant.: «huna *capsa* de vorí», invent. de 1402, *BRAE* II, 224]; *capser*, *capsera*; *capseta* [1265]; *causela* 'arca o cofre on es conserven relíquies', *VidesR*, gloss.; cf. *capseletes*, *AlcM*; *càpsula* [mj. S. xv, Cauliac], *capsular*; *encapsar*, *desencapsar*. *Xassis* (mal accentuat *xassis*) del fr. *chassis* id., derivat de *chasse*, duplicat genuf francès de *caisse*, i del seu verb *enchasser* o *chasser*.

CPT.: *Caixabanc* [Lab., 1839; «els homes --- despenjaven de les estaques les mantes y els gambetos, y les dones treyen les caputxes dels *caixabancs*», Raimon Casellas, *Sots Feréstecs*, p. 123]; també alt-arag., on *cax(a d)jo banco* ha passat per metàtesi a *košabánko* 'calaix de (sota de) l'escon', a Echo, 1966.

¹ «*Cayxós d'aur*: calathos aureos», 158r2, n. 10, 14, 15: «aquests *cayxós* són los nostres locs», on *locs* és una imitació maldestra del ll. *loculos* 'sepulcres' en Voragine, 462.32; *cayxós*, molt repetit en aquest passatge, apareix diverses vegades reemplaçat per *cayxes*, en el ms. B i fins en part en P, però les concordances del context i les contradiccions entre P i B semblen indicar que el prototipus havia usat pertot *cayxós*.

Caixc, *caixcabot*, *-botada*, V. *casc* *Caixcar*, *caixcarra*, V. *casc* *Caixcàrria*, V. *cascàrria* *Caixer*, *caixeta*, *caixista*, *caixó*, *caixonera*, *caixot*, V. *caixa* *Caixut*, V. *caixa* *Cajada*, duplicat de *gaiata* (V. *cai*)

CALA, 'entrada de mar', paraula comuna amb la llengua d'oc, l'italià i el castellà, d'origen segurament pre-romà, d'una llengua anterior al cèltic i a l'iber. □ 1.ª doc.: 1123.

En els docs. rossellonesos despullats per Alart (*Inv.-LCat.*): «Ad *calam* de Maruano», en la costa de mar, a. 1123: «loco vocato *cala Prebona* a. 1383 i d'altres de 1432 i 1438. «Aconseguiren les cinquanta galees --- en una *cala* qui ha nom la *Tamariu*» (= *Tamariu* de Palafrugell), Muntaner, § 131. «Del mar de Myrtos m'abriguï en les *cales* ---», *Atl.*, 192. «Tot costejant entràrem en les *cales* de gran profunditat, rodejades d'altres muralles granítiques», Bosch de la Trinxeria, *Records d'un exc.*, 259. Això últim descriu una mena de *cala* no gens rara, tanmateix sempre serà necessari que en el cap de dins hi hagi platja i hi puguin varar, si cal, petites embarcacions, encara que de vegades sigui per a aquestes d'escàs abric (com em feien constar els pescadors de Sant Pol, 1925). El mot s'estén amb igual intensitat a totes les costes de totes les regions